

дайджест №13

Матеріал підготовлено
«Східноукраїнським центром
громадських ініціатив»

Порушення міжнародного гуманітарного права в Україні:

дайджест подій за період
з 01 червня 2023 по 31 серпня 2023 року.

Наслідки підриву Каховської ГЕС в окупованій Голій Пристані Херсонської області
Джерело фото: Олександр Єрмоченко/Reuters

24 лютого 2022 року Росія за підтримки Білорусі розпочала новий етап війни проти України, здійснивши безпрецедентне в новітній історії повномасштабне вторгнення на територію нашої держави.

Про окремі ключові, як на наш погляд, факти порушення міжнародного гуманітарного права (МГП) щодо цивільного населення (в окремих випадках - щодо комбатантів), протягом 2022 року ви мали змогу читати у наших періодичних дайджестах <https://totalaction.org.ua/war-news/225>

Східноукраїнський центр громадських ініціатив (СЦГІ) вважає важливим інформування широкого кола людей, зокрема за межами України, про воєнні злочини, що вчиняються в Україні.

Обидві сторони міжнародного збройного конфлікту зобов'язані дотримуватися щонайменше Женевських конвенцій 1949 року, Додаткового протоколу I від 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року, Гаазької конвенції про закони та звичаї війни на суходолі від 1907 року й Положення про закони та звичаї війни на суходолі, що є додатком до цієї Конвенції, дотримуватися міжнародних звичаїв (звичаєвого МГП) та пам'ятати про свої зобов'язання за міжнародним правом прав людини.

В пропонованому Дайджесті читач знайде інформацію про окремі події збройного конфлікту, які відбулися в Україні з **01.06.2023 по 31.08.2023** або про які стало відомо у відповідний період часу, і зачепили права цивільного населення, а в окремих випадках – комбатантів (військовополонених). Ми намагатимемося пояснити, з яких причин певні діяння, на наше переконання, мають ознаки порушення МГП.

Сподіваємося, що результати нашої роботи й поточне інформування буде корисним для журналістів та широкого кола читачів, які цікавляться фактами порушення МГП під час агресивної війни Росії проти України.

Умисні вбивства, позасудові страти й катування цивільного населення.

Весняні позиційні бої влітку 2023 року змінилися українським контрнаступом. Силам безпеки й оборони України вдалося звільнити цілий ряд населених пунктів, але тимчасово окупованими залишаються значні території окремих районів Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської, Миколаївської (Кінбурнська коса) областей.

Інформація про порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях є переважно недоступною широкому загалу. Користуючись можливістю доступу до постраждалих та/або свідків злочинів, українські правоохоронці продовжують досить активно розслідувати, насамперед, злочини, вчинені окупаційними силами на нині вже деокупованих територіях.

8 червня

стало відомо, що українські слідчі повідомили про підозру у вчиненні ряду злочинів, зокрема порушення законів та звичаїв війни, громадянину України, який 2014 року після окупації АР Крим отримав російське громадянство та вступив до лав збройних сил Росії (далі – ЗС РФ). Слідчі встановили, що з березня 2022 року, будучи командиром підрозділу морської піхоти, чоловік організував та контролював процеси, пов'язані з придушенням опору місцевого населення на тимчасово окупованій території Херсонської області. У квітні 2022 року в селі Правдине він взяв участь у незаконному затриманні працівників приватної фірми, що охороняли зрошувальні агрегати, а також неповнолітньої дівчини. Затриманих відвезли до приватного будинку, де застосували до них фізичне насильство, після чого розстріляли, а будинок з тілами – підірвали. Після деокупації населеного пункту українські правоохоронці провели огляд місця злочину та вилучили рештки тіл, фіксуючі ушкодження черепів внаслідок кульових поранень, а також мотузки на зап'ястях закатованих людей¹. Наприкінці червня 2023 року обвинувальний акт було скеровано до суду².

Огляд місця вбивства семи цивільних осіб у селі Правдине Херсонської області. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

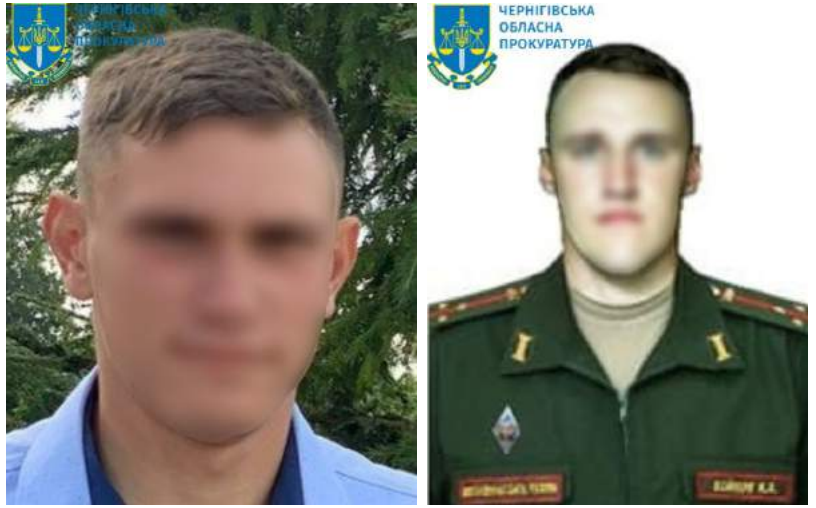

¹ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vbivstvo-semi-civilnix-u-seli-pravdine-na-xersonshhini-povidomleno-pro-pidozru-komandiru-pidrozdlu-morskoyi-pixoti-cornomorskogo-flotu-vmf-zs-rf>

² <https://gp.gov.ua/ua/posts/za-vbivstvo-semi-civilnix-u-seli-pravdine-na-xersonshhini-suditimut-komandira-pidrozdlu-morskoyi-pixoti-cornomorskogo-flotu-vmf-zs-rf>

30 червня

стало відомо, що у березні 2022 року командир танкового взводу ЗС РФ та його підлеглий - командир танку, перебуваючи в селі Ольшана (Чернігівська обл.), з автоматичної зброї розстріляли два цивільні автомобілі. В одному з авто двоє чоловіків везли хліб та продукти харчування жителям громади, а в іншому – двоє людей їхали до лікарні. Всі цивільні загинули на місці події. Відсутні підстави вважати, що люди чинили якісь ворожі дії по відношенню до комбатантів³.

Російські військові, яким висунуто обвинувачення у вбивстві цивільних на Чернігівщині. Джерело фото: Національна поліція України

5 липня

прокурори Офісу Генпрокурора скерували до суду обвинувальний акт стосовно старшого навідника «2-го батальйону 5-ї окремої танкової бригади 36-ї загальновійськової армії східного військового округу» РФ за фактом порушення законів та звичаїв війни, поєданого з умисним вбивство. Згідно висунутому обвинуваченню, у березні 2022 року під час окупації села Березівка (Бучанський район, Київська обл.), обвинувачений разом з іншими військовослужбовцями розстріляли цивільний легковий автомобіль, який рухався автодорогою населеного пункту. Пораненого водія військові витягнули з пошкодженого автомобіля, після чого обвинувачення наніс йому удар прикладом та здійснив постріл в голову⁴.

24 липня

стало відомо, що українські правоохоронці встановили особи та повідомили про підозру одинадцятьом військовослужбовцям «37-ї окремої мотострілкової бригади 36-ї загальновійськової армії» ЗС РФ. Слідчі встановили, що під час тимчасової окупації окремих районів Київської області у лютому-березні 2022 року, підозрювані, озброєні вогнепальною зброєю та бойовою технікою, здійснювали фільтраційні заходи в окупованому селі Мотижин і на його околицях. Пересуваючись на броньованій техніці із позначкою «V», вони без попередження відкрили прицільний вогонь на ураження зі стрілецької зброї по двох цивільних автомобілях з мирними жителями поблизу ландшафтного парку в Мотижині, а також на вулиці Шевченка (розташована в самому населеному пункті). Транспортні засоби рухалися на зустріч військовій техніці, не мали жодних ознак приналежності до Сил оборони України та не чинили ворожих дій. Від вогнепальних поранень загинули шестеро цивільних осіб⁵.

Один з цивільних автомобілів, розстріляний у Мотижині. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

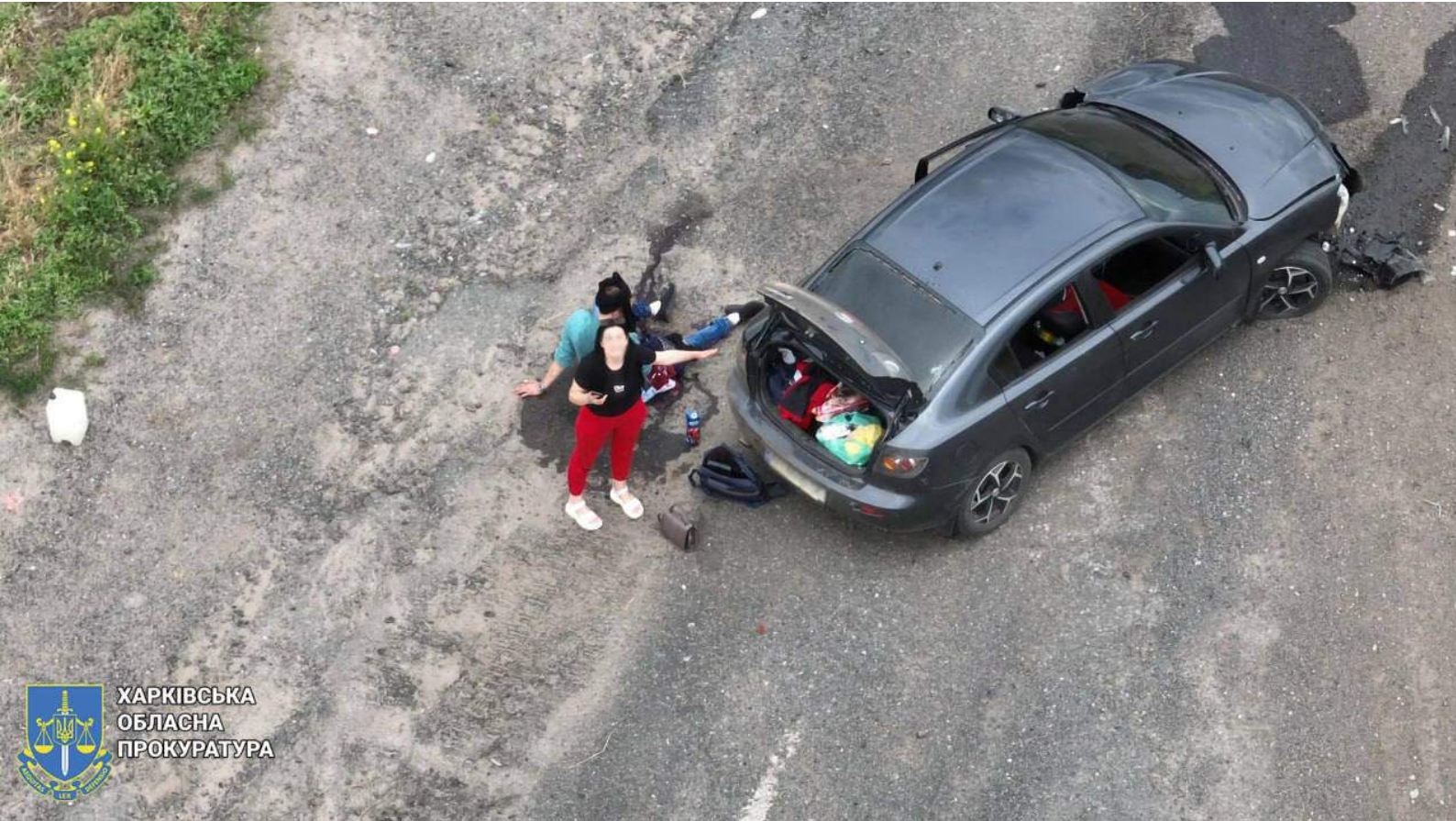
³ <https://gp.gov.ua/ua/posts/za-umisne-vbivstvo-cotiryox-civilnix-na-cernigivshhini-suditimut-dvox-rosiiskix-viiskovix>

⁴ <https://gp.gov.ua/ua/posts/suditimut-viiskovosluzbovcya-zs-rf-yakii-rozstrilyav-civilnu-osobu-v-avtomobili-na-kiyivshhini>

⁵ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/odinadcyatyom-viiskovosluzbovcyam-rf-povidomleno-pro-pidzru-u-rozstrili-avtomobiliv-z-mirnimi-meskancyami-u-bucanskomu-raioni>

4 серпня

прокуратура скерувала до суду обвинувальний акт стосовно старшого лейтенанта, командира «1-ї мотострілецької роти 1-го мотострілецького батальйону БТГр (батальйонної мотострілецької групи) 15-го мотострілецького полку 2-ї мотострілецької дивізії 1-ї танкової армії західного військового округу» РФ, який за твердженням українських правоохоронців брав участь в розстрілі цивільного легкового автомобіля з подружньою парою. Подія мала місце в червні 2022 року в районі села Велика Комишуваха (Харківська обл.). Чоловік отримав поранення, але дивом вижив. Завдяки українському квадрокоптеру, жінка змогла вийти на позиції українських військових та отримати допомогу.

Жінка біля свого пораненого чоловіка та понівиченого авто. Зйомка з квадрокоптера. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

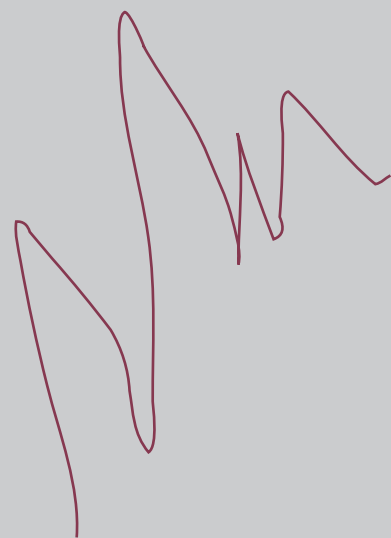
Чому це порушення:

Норми міжнародного гуманітарного права передбачають, що для забезпечення поваги й захисту цивільного населення та цивільних об'єктів сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й військові об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти військових об'єктів (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, статті 48, 52, Звичаєве МГП, норми 1, 7).

Цивільні особи мають право за будь-яких обставин на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу. Захоплення заручників забороняється (Четверта Женевська конвенція, статті 27, 34).

Убивство, тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження, тілесні покарання, каліцтво, зґвалтування й інші форми сексуального насильства, взяття заручників, примусове зникнення та свавільне позбавлення волі заборонені (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 75, Звичаєве МГП, норми 87, 89-93, 96, 98, 99).

Умисне вбивство, тортури або нелюдське поводження, нелегальне ув'язнення цивільної особи є серйозним порушенням Четвертої Женевської конвенції (стаття 147) та військовими злочинами у розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8 (1) (a) (i), (ii), (vii)).

Позасудові страти й катування комбатантів.

1 серпня

стало відомо, що слідчі СБ України заочно повідомили про підозру у порушенні законів та звичаїв війни **Данілу Кобліку**, командира батальйону «74-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади» ЗС РФ⁶. Слідчі встановили, що 9 березня 2022 року російські військові під командуванням підозрюваного – майора російської армії, зайняли село Лукашівка (Чернігівський р-н, Чернігівська обл.). Наступного дня, під час обшуків помешкань жителів села, вони виявили військовослужбовця ЗСУ, а також незаконно затримали двох місцевих чоловіків та неповнолітнього хлопця. Не зважаючи на те, що військовослужбовець ЗСУ вибув зі строю, припинив брати участь у воєнних діях та мав право на захист як військовополонений, російський майор розстріляв його з автоматичної зброї під час допиту, а пізніше катував двох чоловіків та неповнолітнього, погрожуючи їм вбивством⁷.

14 серпня

стало відомо, що статус підозрюваного у кримінальній справі заочно отримав керівник бригади «Призрак» у складі НЗФ «ЛНР» на прізвище «Шаман» - **Володимир Демченко**. Слідчі СБ України встановили, що 28 березня 2022 року підозрюваний прибув до приватного домоволодіння у с. Вільхівка (Харківський р-н, Харківська обл.), де російські військові утримували українських військовополонених та затриманих цивільних заручників. В одному з сараїв вони помістили важкопораненого українського військовослужбовця і трьох тероборонівців. «Шаман» особисто допитував тероборонівців, наносячи їм удари руками та ногами, після чого наказав перевезти їх в інше місце. Один з російських військових запитав у «Шамана», що робити з важкопораненим українським військовим, який лежав у сараї, на що підозрюваний наказав «пустити в расход» (вбити) чоловіка. Виконуючи наказ, комбатант вистрелив з автомату в українського військового, внаслідок чого, той помер на місці⁸.

Майор ЗС РФ Даніл Коблік, якого підозрюють у вбивстві військовополоненого. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

Володимир Демченко на прізвище «Шаман». Джерело фото: Миротворець.

⁶ <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-povidomyta-pro-pidozru-rosiiskomu-kombatu-yakyi-zakatuval-ukrainskoho-voina-pid-chas-okupatsii-chernihivshchyny>

⁷ <https://gp.gov.ua/ua/posts/komandiru-batalionu-zbroinix-sil-rf-povidomleno-pro-pidozru-u-vbivstvi-zaxisnika-ukrayini-ta-katuvanni-civilnix-osib>

⁸ <https://gp.gov.ua/ua/posts/nakazav-pidleglomu-vbiti-ukrainskogo-viiskovopoloneno-kerivniku-brigadi-nzf-rf-inkriminovano-shhe-odin-zlocin>

20 серпня

вийшло інтерв'ю Радіо Свобода з військовослужбовцем окремого загону спеціального призначення «Азов» Національної гвардії України **Євгеном Чуднецовим**, який двічі був у російському полоні. Вперше він потрапив до полону 2015 року під час боїв за село Широкине (Донецька обл.), а вдруге - вже навесні 2022 року під час оборони м. Маріуполя. В російському полоні він провів загалом майже чотири роки. Військовослужбовець розповів, як йому виривали зуби плоскогубцями, били електричним струмом по статевих органах, змушували брати участь в постановочному інтерв'ю російським медіа тощо. Окремо заслуговує на увагу опис чоловіком найрозповсюдженіших способів катувань полонених, які росіяни називають:⁹

«ТАПік» - пропускання електричного струму через тіло людини за допомогою радянського військово-польового телефонного апарату, що під'єднується до різних частин тіла, зокрема статевих органів;

«Дельфін» - тряпка на обличчя та поливання водою, внаслідок чого у людини виникає відчуття того, що вона тоне у воді;

«Мотоцикліст» - застібання кайданок на руках та підвішування на металевому пруті; попутні удари електричним шокером тощо.

Дважды пленный «азовец»: «сотрудничество с ФСБ», «ватная» юность, российские «журналисты», Еленовка

Український військовослужбовець Євген Чуднецов під час постановочного інтерв'ю російських медіа. Скріншот відео. Джерело: Радіо Свобода

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=vLF-NYwo4Z8>

Чому це порушення:

З особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поведяться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації. Із цією метою заборонено вчиняти стосовно зазначених вище осіб такі дії, як насилля над життям та особистістю (всі види вбивств), завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури, наругу над людською гідністю (образливе та принизливе поводження). Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення Женевських конвенцій. Військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки (Третя Женевська конвенція, статті 3, 13).

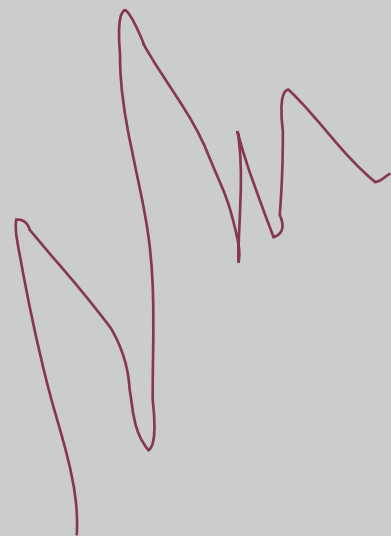
Військовополонених після захоплення їх у полон евакуюють якомога скоріше до таборів, розміщених у зоні, що знаходиться на *достатній відстані* від зони бойових дій, для того щоб вони перебували в безпеці. У небезпечній зоні можна тимчасово залишати лише тих військовополонених, які наражалися б на більшу небезпеку, будучи евакуйованими, через поранення або хворобу, ніж залишаючись на місці (Третя Женевська конвенція, стаття 19).

Вбивства, тортури, жорстоке та нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, заподіювання каліцтва, зґвалтування та інші форми сексуального насильства заборонені нормами звичаєвого МГП (Звичаєве МГП, норми 89, 90, 92, 93 та інші).

Широкопоширена чи систематична практика вбивств, катувань, зґвалтувань та будь-яких інших форм сексуального насильства порівнянної тяжкості є *злочином проти людяності*, як його визначено статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 7 (1) (a), (f), (g)).

Умисне вбивство, зокрема вбивство або поранення комбатанта, який склав зброю або не маючи засобів для захисту, беззастережно здався, катування, умисне завдання сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень або шкоди здоров'ю, зґвалтування та інші види сексуального насильства розглядаються в розумінні Римського статуту також як *воєнні злочини* (Статут МКС, стаття 8 (2) (a) (i), (ii), (iii), (b) (vi), (xii)).

Заява про те, що «пощади не буде», становить окремий склад воєнного злочину згідно Римському статуту (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (xii)).

Правоохоронні органи України продовжують виявляти нові факти сексуального насильства щодо цивільного населення під час окупації Росією окремих регіонів України.

В червні 2023 року Генеральний прокурор затвердив *Стратегічний план реалізації повноважень прокуратури у сфері кримінального переслідування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом*. На думку прокуратури, документ має покращити доступ до правосуддя постраждалих осіб шляхом вдосконалення процесів розслідування та кримінального переслідування, а також комплексного забезпечення прав і потреб потерпілих та свідків у відповідності до міжнародних стандартів. На веб-сайті Офісу Генпрокурора оприлюднені лише основні положення Стратегічного плану¹⁰.

За станом на липень 2023 р., з початку широкомасштабної військової агресії РФ (24.02.2022 р.) було зафіксовано **215** фактів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК). Серед потерпілих: 143 жінки та 72 чоловіки. Офіс Генпрокурора звітує про підозру щонайменше 30 військовослужбовцям РФ. До суду було скеровано обвинувальні акти щодо 10 осіб, а двох осіб вже засуджено за вчинення злочинів¹¹. Однак, велика кількість випадків не потрапляють в офіційну статистику, адже традиційно багато постраждалих не звертаються до правоохоронних органів. В офіційній статистиці Офісу Генпрокурора чомусь до цих пір не враховують випадки постраждалих від сексуального насильства до повномасштабного вторгнення РФ, ймовірно обліковуючи ці випадки окремо.

Сексуального насильства зазнають не лише чоловіки та жінки, але й діти. Постраждалими від СНПК визнано **13** дітей (за станом на 16.08.2023 р.)¹². Водночас, реальна кількість постраждалих дітей значно більша.

Кількість випадків СНПК за регіонами, станом на 24.07.2023. Джерело: Офіс Генпрокурора

¹⁰ <https://gp.gov.ua/ua/posts/andrii-kostin-pidpisav-strategicnij-plan-realizaciyi-povnovazen-prokuraturi-u-sferi-kriminalnogo-peresliduvannya-za-seksualne-nasilstvo-povyazane-z-konfliktom-snpk>

¹¹ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti>

¹² <https://childrenofwar.gov.ua/>

Довідково:

На початок літа 2023 року правоохоронні органи України розслідували **2906** кримінальних проваджень щодо злочинів, пов'язаних зі збройною агресією РФ проти України, вчинених стосовно дітей та у сфері охорони дитинства. Про підозру у скоєнні злочинів проти дітей було повідомлено 35 військовослужбовцям РФ. Обвинувальні акти стосовно 30 осіб було скеровано до суду, а 11 осіб - засуджено¹³.

1 червня

Офіс Генерального прокурора оприлюднив повідомлення про підозру у порушенні законів та звичаїв війни російському військовослужбовцю **Андрію Бублеву** (позивний «Бублік»), командир розрахунку «1-го стрілецького батальйону 202-го стрілецького полку мобілізаційного резерву 4-ї окремої мотострілкової бригади 2-го армійського корпусу 8-ї загально-військової армії південного військового округу» ЗС РФ. За версією слідства, перебуваючи в серпні 2022 року на території одного з тимчасово окупованих сіл Ізюмського району Харківської області (назва населеного пункту не називається), комбатант під вигаданим приводом зупинив автівку, в якій їхали двоє місцевих жителів – подружня пара. Запропонувавши подружжю придбати у нього дефіцитне на той момент пальне, він заманив подружжя на територію одного з домоволодінь, де раптово завдав чоловікові удар в голову, внаслідок якого той втратив свідомість. Погрожуючи жінці, комбатант наказав їй зняти одяг й лягти на диван, після чого вчинив непристойне торкання руками різних частин її тіла, маючи умисел на подальше згвалтування, але не зміг довести свій намір до кінця, оскільки в цей момент чоловік потерпілої прийшов до тями та почав шукати її в будинку. Комбатант наказав потерпілій йти геть і нікому не розповідати про те, що сталося¹⁴. В серпні 2023 року обвинувальний акт щодо військовослужбовця було скеровано до суду¹⁵.

Підозрюваний Андрій Бублев («Бублік»)
Джерело фото: Офіс Генпрокурора

¹³ <https://gp.gov.ua/ua/posts/prava-ditini-naivishha-cinnist-osnovni-cifri-ta-fakti-pro-robotu-ofisu-genprokurora-u-sferi-zaxistu-prav-i-svobod-ditei>

¹⁴ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozru-bubljevu-ai-ta-povistki-pro-vikliki-na-05062023-06062023-ta-07072023>

¹⁵ <https://gp.gov.ua/ua/posts/suditimut-rosiiskogo-viiskovogo-yakii-ciniv-seksualne-nasilstvo-shhodo-mirnoyi-zitelki-izyumshhini>

1 червня

стало відомо про підозри для військовослужбовців «37-ї окремої гвардійської мотострілецької Донської Будапештської Червоного прапора ордена Червоної Зірки бригади (37 ОМСБр, в/ч 69647)» ЗС РФ – **Сунди Ардуєва, Цибікжапа Банзарова, Дениса Григор'єва, Очіра Дугаржапова та Івана Осмоловського**. Вказані особи, за версією слідства, під час окупації одного з населених пунктів Бучанського району Київської області в березні 2023 року (назва населеного пункту не називається), неодноразово гвалтували жінку з числа місцевого цивільного населення. Насильство вчинялося в гаражному приміщенні на території домоволодіння, де жінка проживала разом з малолітньою дитиною та матір'ю похилого віку¹⁶.

19 червня

стало відомо, що під час тимчасової окупації окремих районів Сумської області, в одному з населених пунктів (назва не називається), на залізничній станції, окупаційні сили облаштували незаконне місце несвободи, де утримували людей у вагонах та підвалах. Одним із методів тортур було застосування сексуального насильства¹⁷.

10 серпня

стало відомо про оголошення підозри 30-річному уродженцю Дагестану – молодшому сержант «94-го полку оперативного призначення росгвардії», який під час окупації Херсонщини систематично вчиняв насильство над місцевою жителькою (назва населеного пункту та ім'я комбатанта не називаються). За версією слідства, залякуючи жінку груповим згвалтуванням, військовослужбовець змушував її вступати з ним у статевий зв'язок. Крім того, російський військовий вихвалявся тим, що затримує місцевих жителів та піддає їх тортурам¹⁸.

Підозрюваний у сексуальному насильстві 30-річний росіянин. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

¹⁶ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozri-ta-povistki-pro-viklik-ardujevu-sb-banزارovu-cb-grigorjevu-dv-dugarzapovu-oa-ta-osmolovskomu-im-na-26062023-28062023-30062023>

¹⁷ <https://gp.gov.ua/ua/posts/andrii-kostin-razom-z-poslom-jes-z-pitan-gendernoyi-rivnosti-ta-riznomanitnosti-pospilkuvalisya-z-zinkami-yak-perezili-seksualne-nasilstvo-pid-cas-rosiiskoyi-okupaciyi>

¹⁸ <https://gp.gov.ua/ua/posts/zalyakuvav-i-gvaltuvav-meskanku-xersonshhini-viiskovomu-rf-povidomleno-pro-pidozru>

Чому це порушення:

Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність (Четверта Женевська конвенція, стаття 27, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 76).

В резолюції 3318 (XXIX) від 14 грудня 1974 року Генасамблея ООН проголосила Декларацію про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів, в якій закликала держави-члени ООН докласти всіх зусиль, щоб уберегти жінок та дітей від руйнівних наслідків війни, домогтися заборони щодо них таких заходів, як катування, принизливе поведження та насильство.

Широкопоширена чи систематична практика зґвалтувань та будь-яких інших форм сексуального насильства порівнянної тяжкості є злочином проти людяності, як його визначено статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 7 (1) (g)).

Зґвалтування та інші види сексуального насильства розглядаються в розумінні Римського статуту також як воєнні злочини (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (xxii)).

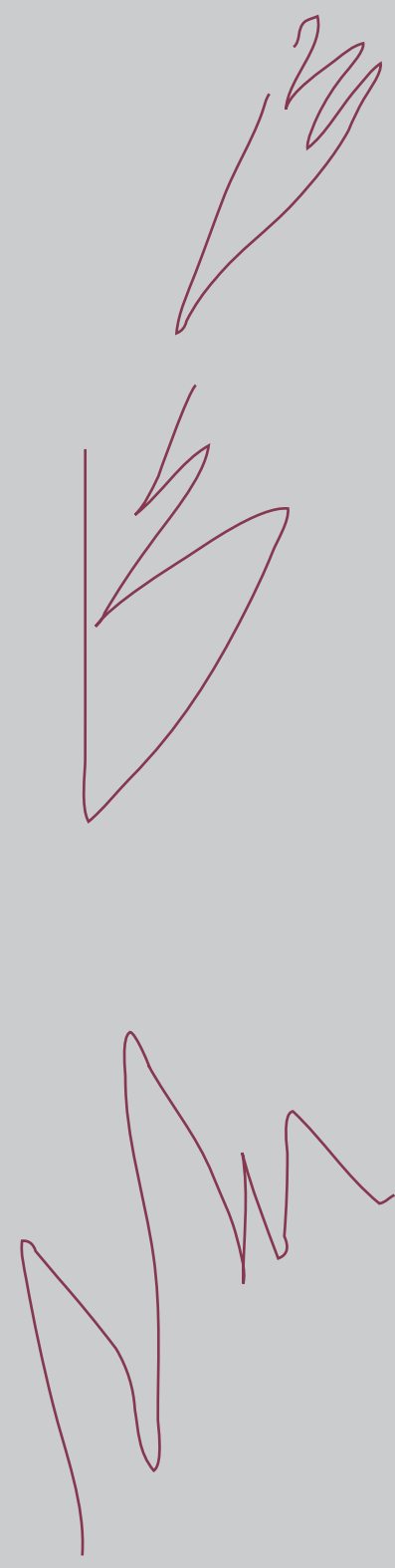
Крім того, Римський статут розглядає як воєнний злочин й посягання на людську гідність, зокрема образливе та принизливе поведження (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (xxi)).

Довідково:

СНПК в різних його формах набуло свого поширення ще з 2014 року, тобто з самого початку збройної агресії Росії проти України, про що СЦГП неодноразово повідомляв в своїх публікаціях, дослідження та інших матеріалах.

Див., наприклад, звіт СЦГП: **«Війна без правил: ГОН, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України»:**

[https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_\(1\).pdf](https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_(1).pdf)

Умисні напади на цивільне населення й цивільні об'єкти. Напади невибіркового характеру. Недотримання принципу пропорційності при нападі.

З самого початку широкомасштабного вторгнення, в порушення *принципу розрізнення*, здійснюються умисні напади як на цивільних осіб, так і на цивільні об'єкти. Кількість *нападів невибіркового характеру* продовжує залишатися стабільно високою. В багатьох випадках є ознаки недотримання комбатантами принципу пропорційності при нападах. Нагадаємо, що суть останнього полягає у тому, що забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або поєднання таких наслідків, які були б надмірними порівняно з очікуваною конкретно та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати.

Протягом червня-серпня 2023 року абсолютна вся територія України продовжувала перебувати в зоні ризику ракетно-бомбових ударів. Як і раніше, повітряні тривоги лунали в усіх без виключення областях України¹⁹.

При цьому, невибірковим артилерійським обстрілам та ракетно-бомбовим ударам продовжували піддаватися як населені пункти, поблизу яких тривали активні бойові дії, так і населені пункти, що розташовані в тилу українських військ.

Згадаємо лише декілька прикладів.

27 червня

російські військові, ймовірно ракетами ОТРК «Іскандер-М», завдали удару по м. Краматорськ (Донецька обл.). Влучили, зокрема в будівлю популярного кафе-піцерії «Ria Pizza», розташовану в середмісті. Загинуло 12 осіб з числа відвідувачів і персоналу кафе (зокрема, четверо неповнолітніх дітей) та ще не менше 65 людей отримали поранення. Було зруйновано й пошкоджено численні громадські будівлі та споруди (готель, магазини тощо)²⁰.

Зруйнована ракетним ударом будівля кафе в м. Краматорську, 27.06.2023. На задньому плані – будівля готелю «Краматорськ». Джерело фото: Національна поліція України.

¹⁹ <https://alerts.in.ua/>

²⁰ https://t.me/mvs_ukraine/26880

30 червня

скожий ракетний удар, ймовірно ракетами ОТРК «Іскандер-М», російські військові завдали по будівлі школи в с. Сергіївка (Покровський район, Донецька обл.)²¹. Внаслідок обстрілу загинули вчителька початкових класів та бухгалтерка закладу. Поранення отримали щойнаменше шестеро людей²².

**ДОНЕЦЬКА
ОБЛАСНА
ПРОКУРАТУРА**

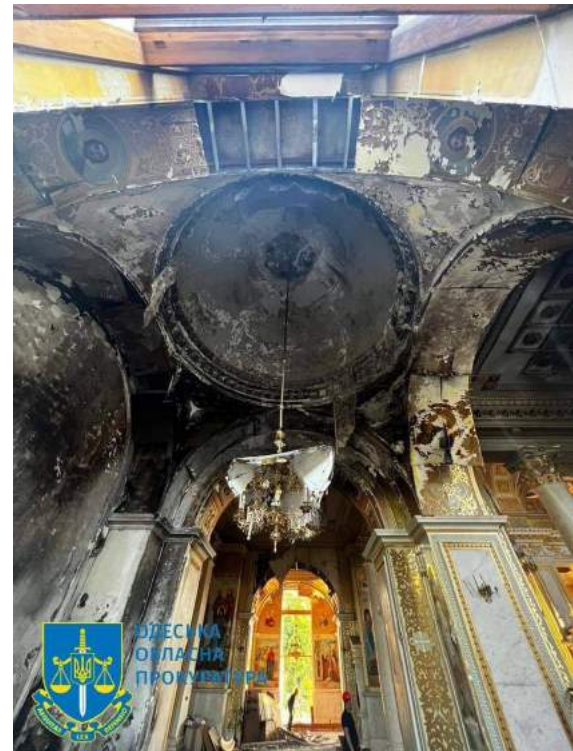
Зруйнована ракетним ударом будівля школи в с. Сергіївка, 30.06.2023.
Джерело фото: Офіс Генпрокурора.

²¹ <https://www.npu.gov.ua/news/dvoie-liudei-zahynuly-shestero-poraneni-v-serhiivtsi-pokrovskoho-raionu-politsiia-dokumentuie-naslidky-raketnoho-udaru>

²² <https://gp.gov.ua/ua/posts/dvoje-zagiblix-ta-sestero-poranenix-vnaslidok-obstrilu-skoli-u-pokrovskomu-raioni-na-doneccini-prokurori-fiksuyut-naslidki-voennogo-zlocinu-derzavi-agresora>

23 липня

масованого обстрілу зазнало м. Одеса (Одеська обл.), зокрема центральна (історична) частина міста. Загинув 49-річний чоловік, а щонайменше 19 місцевих жителів, серед яких четверо дітей, отримали поранення. Було пошкоджено й зруйновано значну кількість цивільних об'єктів: житлові будинки, офісні приміщення, а також Спасо-Преображенський собор²³.

Будівля Спасо-Преображенського собору після російського обстрілу, 23.07.2023.
Джерело фото: Офіс Генпрокурора

07 серпня

російські військові завдали ракетного удару по житловій та громадській забудові середмістя м. Покровськ (Донецька обл.). Повідомлялося про загибель 7 людей (п'ятеро цивільних, рятувальник та військовий) та поранення щонайменше 81 особи (39 цивільних, серед яких двоє дітей; 31 поліцейський, 7 рятувальників та 4 військових). Пошкоджені зазнали 12 багатоповерхівок, будівлі готелю, аптеки, магазинів, кафе, державних установ тощо²⁴. Після першого ракетного удару на місце прильоту вирушили рятувальники та поліцейські. За 40 хвилин потому, російські військові підступно завдали повторного ракетного удару в той самий район міста, внаслідок чого зазнали поранень рятувальник та поліцейські, а один з рятувальників – загинув²⁵.

Наслідки ракетного удару по м. Покровськ, 07.08.2023.
Джерело фото: Донецька ОВА

²³ <https://gp.gov.ua/ua/posts/zagibli-poraneni-ta-zaxlivi-ruinuvannya-u-centri-odesi-vnaslidok-masovanogo-obstrilu-vorogom-prokurori-rozpocali-provazdennya>

²⁴ <https://dn.gov.ua/news/onovleni-dani-stanom-na-1100-shchodo-zhertv-rashistskogo-obstrilu-pokrovska>

²⁵ <https://dn.gov.ua/news/pokrovsk-vidomo-pro-5-zagiblih-i-14-poraneni-h-civilnih-sered-poraneni-h-11-richna-ditina>

Довідково:

Протягом **червня-серпня 2023 року** на підконтрольній Уряду України території Донецької області щонайменше **131** цивільна особа загинула і **440** людей отримали поранення (орієнтовна інформація згідно щоденним повідомленням голови Донецької ОДА/ОВА в Телеграм)²⁶.

З 24.02.2022 р. в Україні вже загинули щонайменше **503** дитини, не менше **1117** дітей отримали поранення та ще щонайменше **1166** дітей рахуються зниклими безвісти (без урахування населених пунктів, які опинилися під тимчасовою окупацією). Точна кількість постраждалих дітей наразі невідома²⁷.

10 серпня

російського ракетного удару зазнала інфраструктура м. Запоріжжя (Запорізька обл.). Дві керовані крилаті ракети влучили по території готельно-ресторанного комплексу «Reikartz Запоріжжя» в середмісті²⁸. Щонайменше одна людина загинула та 18 місцевих жителів, серед яких четверо дітей, отримали тілесні ушкодження²⁹.

Зруйнована ракетним ударом будівля готелю «Reikartz Запоріжжя», 10.08.2023. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

«Я приголомшена звісткою, що готель, який часто використовували співробітники ООН та наші колеги з неурядових організацій для підтримки постраждалих від війни, тільки що потрапив під російський удар у Запоріжжі» - заявила гуманітарна координаторка ООН в Україні Деніз Браун щодо удару по готелю в Запоріжжі³⁰.

²⁶ https://t.me/pavlokyrylenko_donoda

²⁷ <https://childrenofwar.gov.ua/>

²⁸ <https://www.npu.gov.ua/news/u-zaporizhzhii-vnaslidok-cherhovoho-raketnoho-udaru-armii-rf-ie-zahybli-ta-poraneni-politsiia-pratsiuiie-na-mistsi-obstrilu>

²⁹ <https://gp.gov.ua/ua/posts/vorog-vkotre-zavdav-raketnoho-udaru-po-zaporizhyu-rozpocato-provadžennya>

³⁰ <https://ukraine.un.org/uk/241286-%C2%AB%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D0%BE%D0%BD-%D1%82%D0%B0-%D1%96%D0%BD%D1%88%D1%96-%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D1%86%D0%B5%D0%B9-%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8>

19 серпня

російські військові посеред субботнього дня обстріляли середмістя м. Чернігова (Чернігівська обл.) – обласного центру з населенням близько 280 тис. осіб. Ракета пошкодила будівлю музично-драматичного театру, який розташований на центральній площі міста. Семеро осіб загинуло та близько 156 людей отримали поранення, зокрема жінки та діти³¹. Основна частина постраждалих перебували в автотранспорті чи на вулиці поруч з будівлею театру. Натомість майже усі, хто перебував в середині будівлі, вчасно спустилися до укриття³².

Пошкоджена ракетним ударом будівля театру в Чернігові, 22.08.2023. Джерело фото: СЦГП

³¹ https://t.me/lomako_oleksandr/1889

³² <https://www.npu.gov.ua/news/ministr-vnutrishnikh-sprav-ukrainy-ihor-klymenko-pro-potochnu-sytuatsiu-u-chernihovi>

23 серпня

БПЛА типу «Shahed», які використовують російські військові, посеред робочого дня влучив в будівлю школи у м. Ромни (Сумська обл.). Будівля школи повністю зруйнована³³. Загинули директор школи, його заступник, секретар та бібліотекарка³⁴.

Рятувальники ліквідують наслідки удару по школі в Ромнах, 23.08.2023. Джерело фото: Донецька ОВА

³³ <https://www.facebook.com/mvs.gov.ua/posts/pfbid02SjzwcgYrFgk cL96Qt4TFMbcWngeEbt5feLdKXjmK5SNHmmmAggtmq8bMocPMN6l>

³⁴ <https://www.pravda.com.ua/news/2023/08/23/7416722/>

Чому це порушення:

Норми міжнародного гуманітарного права передбачають, що для забезпечення поваги й захисту цивільного населення та цивільних об'єктів сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й військові об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти військових об'єктів (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, статті 48, 52, Звичаєве МГП, норми 1, 7).

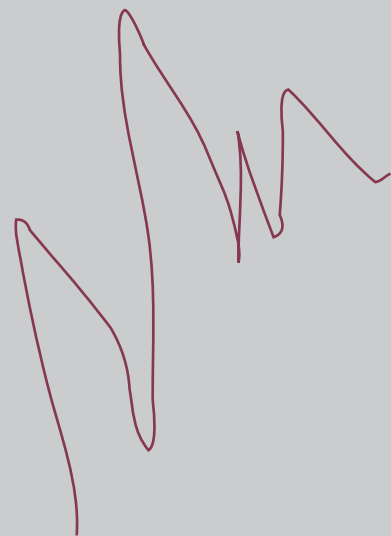
Захист цивільних об'єктів припиняється, коли ці об'єкти починають використовувати у військових цілях.

Запобіжні заходи під час здійснення нападу передбачають, зокрема, але не виключно, що той, хто планує напад або приймає рішення про його здійснення, має зробити все практично можливе, щоб пересвідчитися в тому, що об'єкти нападу не є ні цивільними особами, ні цивільними об'єктами та не підлягають особливому захисту, а є саме військовими об'єктами (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 57, Звичаєве МГП, норма 16).

Напади невибіркового характеру, зокрема, напади, що не спрямовані на конкретну військову ціль, або напади, під час яких застосовуються методи чи засоби ведення військових дій, які не можуть бути спрямовані на конкретну військову ціль, заборонені.

У випадку сумніву у тому, чи не використовується об'єкт, який звичайно призначений для цивільних цілей, наприклад, відправлення культу, житловий будинок, школа, для ефективної підтримки військових дій, передбачається, що такий об'єкт використовується в цивільних цілях (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 52).

Умисні напади на цивільне населення або на окремих цивільних осіб, умисні напади на цивільні об'єкти, недотримання принципу пропорційності при нападі, а також деякі інші споріднені з ними діяння, вчинені під час міжнародного збройного конфлікту, є військовими злочинами в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8).

5

Загроза спорудам й установкам підвищеної небезпеки.

Протягом червня-серпня 2023 року збройні сили РФ продовжували своїми діями загрожувати безпечній роботі ядерних об'єктів України. В першу чергу це стосується **Запорізької АЕС**, де продовжують перебувати озброєні російські військові та важка техніка.

6 червня

країну шокував підриг **Каховської гідроелектростанції (ГЕС)** – останньої (нижньої) сходинки Дніпровського каскаду гідроелектростанцій. ГЕС розташована на півдні України за 0,5 км від м. Нова Каховка (Херсонська обл.). Цинізм цього воєнного злочину, між іншим, полягав у тому, що підтрив станції відбувся на наступний день після *Всесвітнього дня охорони довкілля*, що відзначається щорічно 5 червня.

Панорама Каховської ГЕС та водосховища до підригу. Джерело фото: Вікіпедія

Каховська ГЕС після підригу. Скріншот відео. Джерело: Українські новини/ДПСУ

Вулиці Херсону після підриву Каховської ГЕС. Джерело фото: alamy.com

Росія захопила Каховську ГЕС в перший день широкомасштабної агресії - 24.02.2022 р.³⁵. 20 жовтня 2022 року у зверненні до Європейської ради Президент України Володимир Зеленський повідомляв про замінування російськими військовими дамби та агрегатів Каховської ГЕС. Глава української держави наголошував на тому, що дамба утримує обсяг близько 18 млн м³ води і у разі підриву дамби в зоні швидкого затоплення опиняться понад 80 населених пунктів, включно з м. Херсон³⁶.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данілов назвав виконавців підриву – «205-та мотострілецька бригада збройних сил Росії» (205-та ОМСБр, в/ч 74814, м. Буйдонновськ Ставропольського краю, РФ)³⁷. Наприкінці червня 2023 року журналісти-розслідувачі проєкту «Схеми» (Радіо Свобода) та агенції «Слідство.Інфо» ідентифікували окремих російських військовослужбовців та їхніх командирів, які можуть бути безпосередньо причетні до підриву ГЕС³⁸.

За тиждень до вибуху на Каховській ГЕС, 30 травня, уряд Росії ухвалив постанову № 873 «Про особливості застосування на територіях ДНР, ЛНР, Запорізької області та Херсонської області положень законодавства РФ у сферах промислової безпеки небезпечних виробничих об'єктів та забезпечення безпеки гідротехнічних споруд», якою, між іншим, заборонив технічні розслідування аварій на гідротехнічних спорудах: «До 1 січня 2028 р. технічні розслідування аварій на небезпечних виробничих об'єктах та аварій гідротехнічних споруд, що сталися внаслідок воєнних дій, диверсій та терористичних актів, **не проводяться**» (пункт 10 документа)³⁹. Багато хто сприйняв даний нормативний акт російської держави як сплановану підготовку до підриву ГЕС.

³⁵ <https://suspilne.media/210310-pivnicno-krimskij-kanal-ta-kahovsku-ges-zahopili-okupanti/>

³⁶ https://www.president.gov.ua/news/rosijskij-teror-maye-prograti-ukrayina-j-usya-yevropa-mayut-78613?fbclid=IwAR1vPzj-tisioqd-ddMfq0PJPO_u-Z6rn4Od4NV-4KgOCbTaSDb3SidwSio

³⁷ <https://www.dw.com/uk/kahovsku-ges-pidirvala-205ta-motostrilecka-brigada-vijsk-rf-danilov/a-65839276>

³⁸ <https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-kakhovska-hes-identyfikovani-viyskovi-perekhoplennya/32480831.html>

³⁹ <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202305310067?index=4>

«Що це, як не пістолет терористів, що димить?» - влучно відзначив радник Президента України з економічних питань Олег Устенко в коментарі виданню Newsweek⁴⁰.

За дуже приблизними підрахунками KSE Institute сума прямих збитків, спричинених підривом Каховської ГЕС, складає щонайменше **\$2 млрд** (втрати житлово-комунального сектора, енергетики, сільського господарства, транспорту, екології, промисловості)⁴¹.

Каховське водосховище, створене греблею Каховської ГЕС, було джерелом води для значної кількості населених пунктів Херсонської, Запорізької та Дніпропетровської областей. З проблемами з водопостачанням зіштовхнулися жителі багатотисячних міст Кривий Ріг, Марганець, Покров, Нікополь, а також низки інших населених пунктів.

«Каховське водосховище – друге за площею водосховище в Україні (площа – 2155 км²) та перше за об'ємом води (обсяг води – 18,19 км³), розташоване в трьох областях України (Запорізька, Дніпропетровська та Херсонська) і має довжину 240 км. Спорудами гідровузла довжиною майже 4 км рівень р. Дніпро було піднято на 16 м. Тому негативні наслідки цього теракту для дикої природи проявляться на площі не менш як 5000 км² (зона затоплення та зона осушення). Лише зона, яка була вкрита водами водосховища останні 68 років і тепер щонайменше на роки опиняється просто неба, буде більшою за 1000 км²!» - констатували експерти **Української природоохоронної групи**⁴². В своїй аналітичній статті «**Якими є наслідки російського теракту на Каховській ГЕС для дикої природи?**» <https://uncg.org.ua/iakymy-ie-naslidky-rosijskoho-teraktu-na-kakhovskij-hes-dlia-dykoj-pryrody/> група природоохоронних експертів надала детальний огляд наслідків осушення дна Каховського водосховища та витоку води з нього, наслідків затоплення територій нижче зруйнованої греблі, наслідків для Чорного моря тощо.

Затоплення у м. Херсон внаслідок підриву ГЕС. Фото REUTERS/Oleksandr Klymenko. Джерело фото: NV.UA

Повінь затопила забрудненою водою десятки населених пунктів та значні площі сільськогосподарських угідь, призвела до загибелі щонайменше 31 особи⁴³, втрати житла та внутрішнього переміщення тисяч людей. Зокрема, із небезпечних територій були евакуйовані щонайменше 3614 осіб, у тому числі 474 дитини та 80 маломобільних осіб⁴⁴. Відповідні підрахунки наслідків тривають.

⁴⁰ <https://president.gov.ua/news/rujnuvannya-grebli-kahovskoyi-ges-bulo-dobre-pidgotovlene-j-83565>

⁴¹ <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=80cfdfeb-8ffb-453c-897d-cf28f575c646&title=ZbitkCherezPidrivKakhovskoiGes>

⁴² <https://uncg.org.ua/iakymy-ie-naslidky-rosijskoho-teraktu-na-kakhovskij-hes-dlia-dykoj-pryrody/>

⁴³ https://24tv.ua/pidriv-kahovskoyi-ges-skillki-zhertv-i-postrazhdalih_n2330169

⁴⁴ https://t.me/Klymenko_MVS/33

Чому це порушення:

Установки і споруди, що містять небезпечні сили: греблі, дамби й атомні електростанції, - не повинні ставати об'єктами нападу, якщо такий напад може викликати вивільнення небезпечних сил та наступні важкі втрати серед цивільного населення. Напад заборонено навіть в тих випадках, коли такі об'єкти є військовими об'єктами (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 56). Під час здійснення нападів на споруди та установки підвищеної безпеки особлива увага повинна приділятися тому, щоб під час таких нападів уникати вивільнення небезпечних сил та надмірних втрат серед цивільного населення (Звичаєве МГП, норма 42).

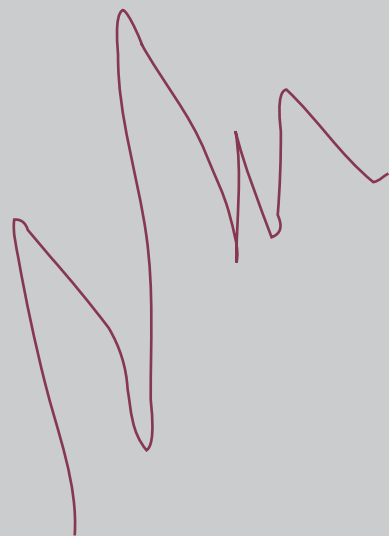
Отже, заборона нападу на ці об'єкти не є абсолютною. Наприклад, особливий захист від нападу по відношенню до АЕС або ГЕС припиняється в тому випадку, якщо станція виробляє електроенергію для регулярної істотної та безпосередньої підтримки військових операцій та якщо такий напад є єдиним практично можливим способом припинити таку підтримку.

Умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб або збитків цивільним об'єктам або масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно незрівнянною з конкретною та безпосередньою очікуваною загальною військовою перевагою, є воєнним злочином в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (iv)).

Каховська ГЕС під контролем України була суто цивільним об'єктом і в жодний спосіб не забезпечувала істотну та безпосередню підтримку військовим операціям, а з 24.02.2022 р. – ГЕС перебувала під контролем окупаційної армії.

Підриг Каховської ГЕС став причиною масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу. При тому, що конкретна та безпосередня очікувана загальна військова перевага, якої могла досягнути РФ, є абсолютно неочевидною для стороннього незалежного спостерігача.

Росія традиційно заперечує свою причетність до підригу ГЕС, що опосередковано свідчить про неспроможність країни-агресора пояснити й довести конкретну та безпосередню загальну військову перевагу, якої вони нібито досягли.

Захоплення й розграбування майна.

Тенденція захоплення й розграбування майна окупаційними військами та адміністраціями (підконтрольними їм особами та організаціями) протягом червня-серпня 2023 року залишалася незмінною. Спектр видів майна, що стає об'єктом посягання, як і раніше, доволі різноманітний: від побутового пограбування місцевого населення та підприємців (автомобілі, готівкові грошові кошти тощо), до захоплення та розграбування майна великих компаній у значних розмірах (врожаю аграріїв, товарів та майнових комплексів українських підприємств тощо). Про багато таких випадків стає відомо пост-фактум, після завершення розслідування правоохоронцями.

5 червня

стало відомо, що Офіс Генерального прокурора скерував до суду обвинувальний акт стосовно стрілка «748 окремого батальйону оперативного призначення рос гвардії» (персональні дані обвинуваченого не називаються). Згідно висунутому обвинуваченню, у березні 2022 року, під час тимчасової окупації села Богданівка (Броварський р-н, Київська обл.), комбатант спільно з іншими військовослужбовцями ЗС РФ проводив обшуки в помешканнях місцевих жителів. В одному з випадків, обвинувачений увірвався до будинку 64-річного чоловіка й погрожуючи йому зброєю, відібрав у нього два мобільних телефони та всі грошові заощадження потерпілого на суму близько 163 тис. грн.⁴⁵

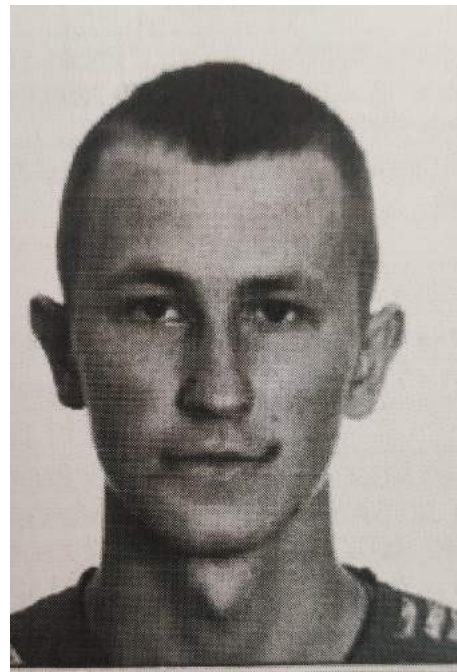

Школа в с. Богданівка. Наслідки збройної агресії. Джерело: АрміяINFORM

⁴⁵ <https://gp.gov.ua/ua/posts/grabuvav-ta-pozbavlyav-voli-meskanciv-kiyivshhini-pogrozuyuci-zbrojeyu-povidomleno-pro-pidozru-viiskovomu-rf-2>

23 червня

стало відомо про розграбування у квітні 2022 року магазину відомого українського ювелірного бренду (назва бренду не називається) в окупованому м. Ізюм (Харківська обл.). Наразі місто деокуповане. Про підозру у вчиненні цього злочину поліція заочно повідомила військовослужбовцям-контрактникам «військової частини 91726» ЗС РФ. Користуючись тим, що ювелірний магазин пошкоджено внаслідок артилерійських обстрілів, двоє комбатантів проникли туди та викрали сейф із майже двома кілограмами золотих прикрас вартістю понад 8 млн грн.⁴⁶.

Російські військовослужбовці, яких підозрюють у розграбуванні ювелірного магазину.
Джерело: ГУ НП в Харківській області

28 червня

вироком Іванківського районного суду Київської області визнано винуватим у порушенні законів і звичаїв війни та заочно (in absentia) засуджено до дев'яти років позбавлення волі військовослужбовця «37-ї окремої гвардійської мотострілецької Будапештської червонознаменної ордену червоної зірки донської козачої бригади імені Є.А. Щаденко» **Володимира Номоконова**⁴⁷, який у складі військових підрозділів ЗС РФ брав участь в окупації села Обуховичі (Вишгородський р-н, Київська обл.) в лютому-березні 2022 року. Відступаючи з населеного пункту, діючи спільно з іншими поки невстановленими військовослужбовцями, він проник всередину домоволодіння місцевої жительки та викрав пральну машинку, генератор та побутовий електроінструмент⁴⁸.

Російський військовослужбовець, засуджений за розграбування майна цивільного населення на Київщині.
Джерело: Офіс Генпрокурора

⁴⁶ <https://gp.gov.ua/ua/posts/identifikovano-dvox-rosiiskix-viiskovoslužbovciv-yaki-vikrali-na-xarkivshhini-zoloti-prikrasi-na-ponad-8-mln-grn>

⁴⁷ <https://court.gov.ua/fair/>

⁴⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111894270>

26 липня

стало відомо, що прокуратура скерувала до суду обвинувальний акт стосовно розвідника-снайпера ЗС РФ. Російському військовому висунули звинувачення у тому, що під час тимчасової окупації села Катюжанка (Вишгородський р-н, Київська обл.) у лютому-березні 2022 року він разом з іншими військовослужбовцями вдерлися до приватного будинку та облаштували там місце своєї дислокації. Відступаючи з Київщини обвинувачений викрав з будинку бензопилу та інші інструменти⁴⁹.

Alexander Ermochenko (Reuters)

Російські солдати на танку з побутовими речами у Луганській області. Ілюстративне фото. Автор: Alexander Ermochenko (Reuters). Джерело: Радіо Свобода

1 серпня

Чернігівський районний суд Чернігівської області ухвалив вирок, яким визнав винним у порушенні законів і звичаїв війни та засудив до 12 років позбавлення волі військовослужбовця ЗС РФ **Нікіту Белозьорова**, уродженця м. Ангарськ Іркутської області⁵⁰. Згідно висунутому обвинуваченню, яке суд визнав доведеним, комбатант застосував до цивільних осіб примус фізичного і морального порядку, з метою отримання необхідних йому відомостей, а також здійснював пограбування цивільних осіб та привласнення власності, не виправдане воєнною необхідністю. Події відбувалися під час тимчасової окупації окремих районів Чернігівської області в березні 2022 року. Наприклад, в одному з інкримінованих йому епізодів, вимагаючи видати грошові кошти та цінності, із застосуванням фізичного насильства по відношенню до потерпілих та погрожуючи вбивством, комбатант незаконно заволодів грошовими коштами потерпілих в сумі 15 тис. грн та кованим ножом. В іншому епізоді, під час обшуку житла цивільних, незаконно заволодів дитячим рюкзаком, 2 куртками та дитячими черевиками⁵¹.

Це лише окремі приклади розграбування приватного майна на окупованих територіях, підкріплені матеріалами розслідувань українських правоохоронців.

⁴⁹ <https://gp.gov.ua/ua/posts/vikrav-maino-mirnix-ziteliv-pid-cas-okupaciyi-kiyivshhni-suditimut-viiskovogo-rf>

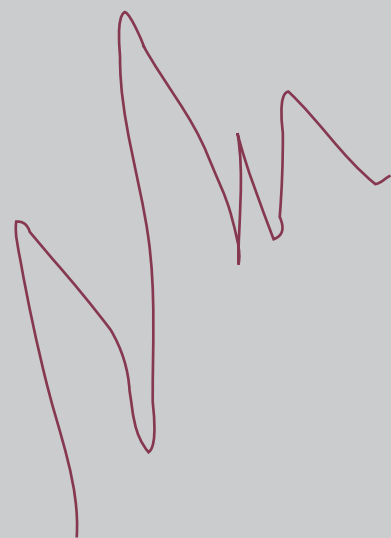
⁵⁰ <https://court.gov.ua/fair/>

⁵¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112559865>

Чому це порушення:

Норми МГП забороняють грабіж. На окупованій території дозволено конфіскувати рухому суспільну власність, яку можна використовувати для воєнних операцій; приватну власність необхідно поважати, її не дозволено конфіскувати, окрім випадків, коли знищення або захоплення такої власності вимагає нагальна військова необхідність (Четверта Женевська конвенція, стаття 53, Звичаєве МГП, норми 49-51).

Незаконне, безглузде або широкомасштабне знищення та привласнення майна, не викликане військовою необхідністю, розграбування населених пунктів, а також деякі інші споріднені з ними діяння, вчинені під час міжнародного збройного конфлікту, є воєнними злочинами в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8).

7

Свавільні затримання й незаконне позбавлення свободи цивільних осіб.

Протягом червня-серпня 2023 року СЦГІ продовжувало спостерігати за практикою свавільних затримань військовослужбовцями ЗС РФ, Росгвардії, ФСБ тощо (тут і далі для спрощення – «російські військові») та утримання в незаконних місцях несвободи цивільного населення окупованих територій. Як і раніше, незаконне позбавлення свободи людей здійснюється повсюдно та вочевидь є частиною плану чи політики по відношенню до окремих верств цивільного населення окупованих територій. Чи не щодня з'являються нові повідомлення про випадки затримання людей окупаційною владою. Частина затриманих згодом звільняють, а доля решти так і залишається невідомою.

Станом на 23.07.2023 р. Національна поліція України звітувала про **79** місць несвободи та катівень, виявлених на **деокупованих** територіях⁵².

13 червня

стало відомо, що прокуратура скерувала до суду обвинувальні акти стосовно двох кадрових співробітників ФСБ РФ, які під час тимчасової окупації окремих районів Херсонської області забезпечували встановлення окупаційної влади, придушення спротиву жителів та переслідування цивільного населення (персональні дані обвинувачених не називаються). Так, у березні 2022 року один з обвинувачених, діючи разом з іншими військовослужбовцями, проник до квартири місцевого жителя, де провів незаконний обшук та забрав матеріальні цінності. Погрожуючи розправою сім'ї та застосовуючи фізичне насильство, чоловіка-господаря вивезли до захопленої будівлі в середмісті, де продовжили бити, імітували страту тощо, аби схилити його до співпраці. В іншому епізоді, у червні 2022 року, за вказівкою іншого обвинуваченого, співробітники російських спецслужб проникли на дачну ділянку місцевого жителя і провівши там обшук, погрожуючи вбивством, затримали чоловіка. Потерпілого помістили до захопленої будівлі, де утримували близько 10 днів в нелюдських умовах, допитували, систематично били та катували електрострумом, щоб схилити до співпраці⁵³.

Співробітники ФСБ РФ, яких обвинувачують у порушенні законів та звичаїв війни.
Джерело: Офіс Генпрокурора

⁵² <https://www.npu.gov.ua/news/zlochyny-vchyneni-viiskovymy-rf-pid-chas-povnomashtabnoho-vtorhnennia-v-ukrainu-stanom-na-23072023>

⁵³ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/suditimut-dvox-spivrobotnikiv-fsb-rf-pricetnix-do-zorstokogo-povodzennya-z-civilnimi-na-xersonshhini>

27 червня

стало відомо, що прокуратура скерувала до суду обвинувальний акт стосовно підполковника - командира батальйону «96 полку оперативного призначення 46-ї окремої бригади військ росгвардії по Республіці Чечня» за фактом порушення законів та звичаїв війни (персональні дані обвинуваченого не називаються). За даними слідства, з початку окупації окремих районів Запорізької області обвинувачений був призначений т. зв. військовим комендантом одного із селищ Бердянського району. Разом із підлеглими йому військовослужбовцями він розшукував українських патріотів, звозив їх до катівні на території місцевої окупаційної комендатури, де вони утримувалися у нелюдських умовах та піддавалися різним формам катувань. У такий спосіб людей схилили до співпраці, відшукували інформацію щодо інших проукраїнських активістів тощо⁵⁴.

3 липня

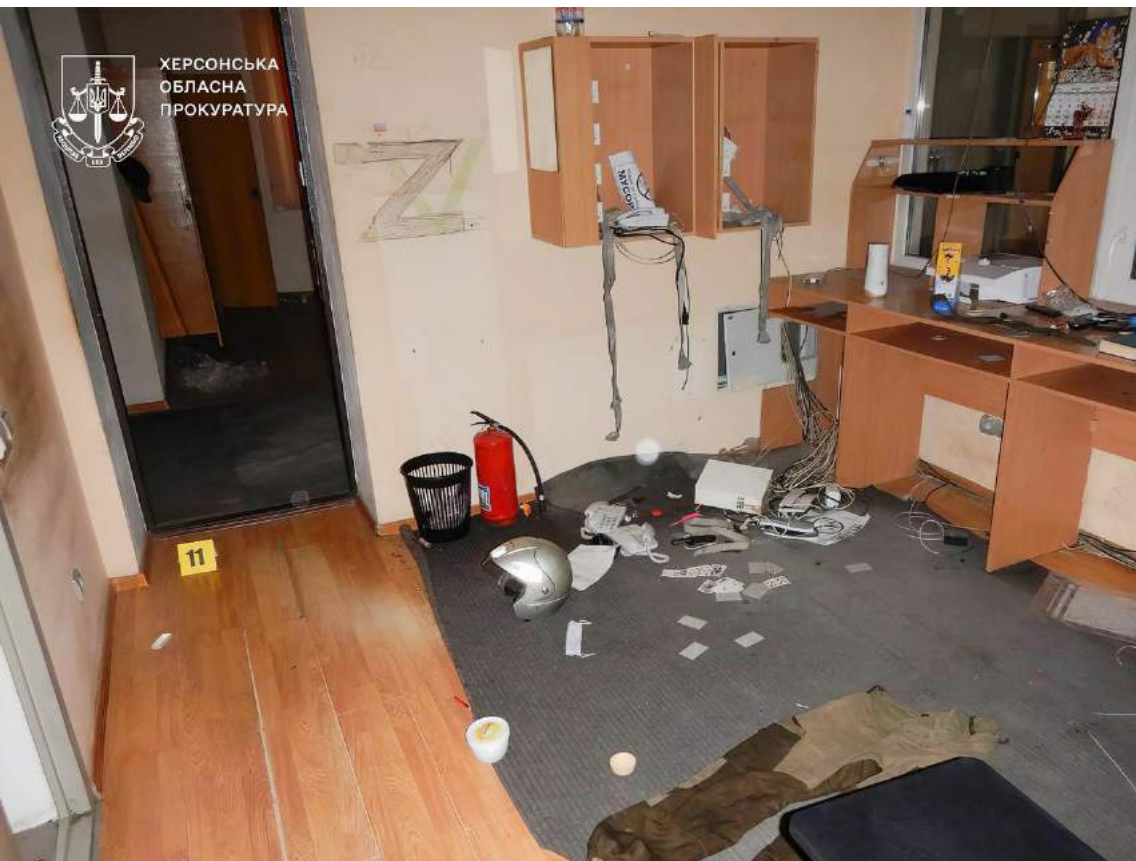
з'явилася інформація про передачу до суду обвинувального акту стосовно осіб, причетних до функціонування незаконного місця несвободи в приміщенні захопленого Ізолятору тимчасового тримання (далі – ІТТ) в м. Херсон (нагадаємо, що місто перебувало під окупацією з березня по листопад 2022 року). Мова йде про заступника начальника «управління Росгвардії по Ростовській області» - полковника поліції та ще трьох військовослужбовців РФ (персональні дані обвинувачених не називаються). За даними слідства, росгвардієць з березня 2022 року керував військовослужбовцями РФ у тимчасово окупованому Херсоні, а у захопленій будівлі місцевого ІТТ він спільно з іншими військовослужбовцями РФ організував одну з катівень. Обвинувачений віддавав накази підлеглим про незаконні затримання людей та застосування щодо них насильства. Інші троє обвинувачених – це ідентифіковані правоохоронцями безпосередні виконавця злочинних наказів російського полковника. Слідчі встановили понад двісті осіб, які утримувались у цій будівлі та щодня піддавались різним формам тортур. Щонайменше до 17 чоловіків застосовувались тортури статевих органів електрострумом⁵⁵.

Відомо, що в приміщенні даного ІТТ російські військові утримували каховського журналіста Олега Батуріна (журналіст описує це місце як «СІЗО», що розташоване в районі ХБК в Херсоні)⁵⁶. Чоловік розповів, що кількість людей, яка там перебувала, йому невідома, але відзначив, що камери постійно наповнювалися. Кожна камера була на 4-5 ліжок. Було дуже холодно. Спати доводилося на голих нарах, оскільки постільного не було. Годували один-два рази на день. Журналіст згадує двох затриманих іноземців: громадян Іспанії та Нідерландів. Останній, за спогадами журналіста, був хворий та перебував у важкому стані. Бачив журналіст і ув'язнених колишніх учасників АТО та чинних військовослужбовців ЗСУ, які з різних причин не встигли залишити м. Херсон або навколишні населені пункти та приєднатися до своїх військових частин. Серед утримуваних були також особи, яких росіяни вважали «мародерами». Журналіст чув, як до людей застосовували фізичне насильство. Затриманих виводили та били в окремому приміщенні, а іноді безпосередньо в камерах. Деяких били по кілька днів підряд. За його відчуттям, окремих людей били до півсмерті.

⁵⁴ <https://gp.gov.ua/ua/posts/znushhavsya-ta-katuvav-mirnix-meskanciv-berdyanskogo-raionu-suditimut-pidpolkovnika-rosgvardiyi>

⁵⁵ <https://gp.gov.ua/ua/posts/za-organizaciyu-kativni-u-xersoni-ta-zastosuvannya-tortur-do-civilnogo-naselennya-suditimut-rosiskogogo-komandira-ta-tryox-iogo-pidleglix>

⁵⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=QLgHCQsSZ2M>

Будівля ізолятору тимчасового тримання по вулиці Теплоенергетиків в м. Херсон, де російські силовики під час окупації міста утримували військовополонених та затримане цивільне населення. Джерело фото: Офіс Генерального прокурора та Херсонська обласна прокуратура

Ріпкинський районний суд Чернігівської області ухвалив вирок, яким заочно засудив російського військовослужбовця («35-та окрема гвардійська мотострілецька Сталінградсько-Київська орденна Леніна, Червонопрапорна, орденів Суворова і Кутузова бригада», м. Алейськ, Алтайський край, РФ) **Анчи Ондара**⁵⁷ до 12 років позбавлення волі за порушення законів та звичаїв війни. Згідно вироку, російські військовослужбовці, серед яких був і засуджений, під час тимчасової окупації села Вишневе (Чернігівський р-н, Чернігівська обл.), облаштували незаконне місце несвободи на території місцевого деревообробного підприємства (вул. Центральна, 1), де утримували незаконно затриманих осіб з числа місцевого цивільного населення, застосовували до людей різні форми катування, вибиваючи з людей зізнання у допомозі ЗСУ, відбирали майно затриманих. Допитаний в суді потерпілий, власник місцевої крамниці, показав суду, що вперше зіткнувся з російськими військовослужбовцями, серед яких був і обвинувачений, вранці 28.02.2022 р., коли збирався разом з матір'ю виїхати з села. Комбатанти прийшли на подвір'я його домогосподарства, наказали лягти на землю та безпричинно почали бити його ногами. Відкривши його мікроавтобус, військовослужбовці розібрали між собою продукти харчування, після чого змусили його сісти за кермо мікроавтобуса та прослідувати на територію місцевої пілорами. Матір чоловіка комбатанти погрузили до вантажного відділення автівки. За словами чоловіка, на території пілорами їх утримували до вечора того самого дня, при цьому постійно погрожували йому розстрілом та вимагали надати інформацію про місця дислокації ЗСУ. 3-го березня чоловік дізнався про те, що двері його магазину вибиті. Щоб запобігти розграбуванню майна, він вирушив до магазину, де знову був затриманий російськими військовослужбовцями та доправлений на територію тієї самої місцевої пілорами. Там його роздягли до гола, зв'язали за спиною руки, повалили на землю і почали бити. Били по черзі, наносячи удари палицями, прикладами, руками та ногами. Коли він втрачав свідомість, на нього лили воду і залишали на деякий час, а потім продовжували знущання. Чоловік відзначив, що військові намагалися спричинити йому якомога сильніші страждання, задля чого били палками по п'ятках, прикладами по пальцях рук. Оскільки він тривалий час знаходився в оголеному вигляді на вулиці, то від холоду і внаслідок здавлення, у нього зникла чутливість рук. Протягом всіх цих тортур комбатанти постійно погрожували, що вб'ють його та матір. Ввечері того самого дня його відпустили. В результаті катувань у нього були поламані руки, ноги, пальці на руках, мало місце забиття внутрішніх органів, що в ході судового процесу було підтверджено висновком судово-медичної експертизи⁵⁸.

Російський військовослужбовець, визнаний винним у незаконному позбавленні волі та катуванні жителя с. Вишневе. Джерело фото: Офіс Генпрокурора

⁵⁷ <https://court.gov.ua/fair/>

⁵⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112364078>

15 серпня

серпня стало відомо, що поліція встановила особу та заочно повідомила про підозру у вчиненні злочину громадянину РФ, який вчиняв жорстоке поводження із цивільним населенням під час окупації м. Вовчанськ (Харківська обл.) у 2022 році. Слідчі встановили, що з 5 червня по 10 вересня 2022 року підозрюваний, обіймаючи посаду «старшого оперуповноваженого управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків міністерства внутрішніх справ ЛНР», брав участь у знущаннях над цивільною особою, зокрема свавільно затримав потерпілого на території його власного домоволодіння і доставив його на територію підприємства «Вовчанський агрегатний завод» (вул. Пушкіна, 2), де катував із застосуванням електричного струму, гумового кийка тощо⁵⁹.

Прикордонне з Росією м. Вовчанськ перебувало під окупацією з кінця лютого по вересень 2022 року. Харківська обласна прокуратура ще в квітні 2022 року повідомляла, що російські військові розграбували та вивезли на територію РФ обладнання заводу, а в його захоплених приміщеннях влаштували в'язницю, де застосовували катування до затриманих місцевих жителів⁶⁰.

Вовчанський агрегатний завод до широкомасштабного вторгнення Росії.
Джерело фото: Google

⁵⁹ <https://gp.gov.ua/ua/posts/pid-cas-okupaciyi-xarkivshhini-zorstokopovodivsyia-iz-civilnim-naselennyam-pidozryujetsya-gromadyanin-rf>

⁶⁰ <https://www.facebook.com/prokuratorakharkiv/posts/350683513759705>

Чому це порушення:

Під час міжнародного збройного конфлікту причини, через які сторона, що перебуває в конфлікті, може позбавити свободи цивільну особу, закріплені в Четвертій Женевській конвенції: цивільні особи можуть бути інтерновані або примусово поселені в певному місці лише в тому випадку, якщо це абсолютно необхідно для безпеки держави, під владою якою вони знаходяться (стаття 42), а на окупованій території - через причини збереження безпеки (стаття 78). Щоб позбавлення свободи у таких випадках вважалось законним, необхідно також дотримуватися встановленої процедури (статті 43, 78 та інші).

Забороняється примусове зникнення та свавільне позбавлення волі (Звичаєве МГП, норми 98, 99), направлене проти цивільних осіб.

Широкопоширена чи систематична практика насильницьких зникнень, поміщення до в'язниць або іншого жорстокого позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права, є злочином проти людяності, як його визначено статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 7 (1) (e) (i)).

Незаконне позбавлення свободи, взяття заручників та деякі інші споріднені з ними діяння розглядаються в розумінні Римського статуту також як військовий злочин (Статут МКС, стаття 8 (2) (a) (vii), (viii)).

Довідково:

Практика свавільних затримань та утримання в незаконних місцях несвободи цивільних осіб набула свого поширення ще з 2014 року, тобто з самого початку збройної агресії Росії проти України, про що СЦГП та інші правозахисні організації неодноразово повідомляли в своїх публікаціях, дослідження та інших матеріалах.

Див., наприклад,

За ґратами будинку «Уряду ЛНР»

https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1534328816_LNR_B_ua.compressed.pdf

Війна без правил

[https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_\(1\).pdf](https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_(1).pdf)

Ті, що пережили пекло

https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026398_SURVIVING_HELL_ua_web.pdf

Довідково:

З 2014 року СЦГІ документує порушення прав людини, скоєні під час війни в Україні. Команда СЦГІ пройшла низку спеціалізованих тренінгів, де навчилася правильно збирати, обробляти та зберігати свідчення постраждалих. Протягом 2014 – 2021 рр. інтерв'юери Центру відвідали чи не кожне місто Донецької та Луганської областей (на підконтрольній Уряду території), щоб зібрати десятки свідчень про порушення прав людини із перших уст. Ми збирали інформацію про грубі порушення прав людини, спричинені збройним конфліктом, серед яких:

- незаконне затримання та утримання;
- нелюдське поводження;
- тортури;
- залучення неповнолітніх осіб до організованих збройних формувань;
- гендерно-обумовлене насильство.

Видання підготовлено спільно [Східноукраїнським центром громадських ініціатив](#) (СЦГІ), німецькою організацією [Kurve Wustrow – Centre for Training and Networking in Nonviolent Action](#) у рамках Громадської служби миру, що фінансується [Федеральним міністерством з економічної співпраці та розвитку Федеративної республіки Німеччина](#). СЦГІ пропонує кожному постраждалому безкоштовну юридичну допомогу у форматі консультацій та супроводу в судових справах.

Наразі перед нами постали нові виклики, пов'язані з новим етапом війни та повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Але ми продовжуємо свою правозахисну роботу та закликаємо всіх постраждалих та свідків порушень прав людини та норм МГП повідомляти нам про відповідні порушення:

Контакти:

Email: info@eucci.org

Тел. : +38 (044) 5781438, + 38 (063) 6409640

Східноукраїнський центр громадських ініціатив

